

RECENZIJE

**BOOK
REVIEWS**

Bogomir Novak
**RECENZIJA
KNJIGE:
HABERMAS,
JÜRGEN (2007).
MED
NATURALIZMOM
IN RELIGIJO.
FILOZOFSKI
SESTAVKI**

481-483

BOGOMIR NOVAK
PEDAGOŠKI INŠTITUT
GERBIČEVA 62
SI-1000 LJUBLJANA

**::RECENZIJA KNJIGE: HABERMAS, JÜRGEN (2007).
MED NATURALIZMOM IN RELIGIJO. FILOZOFSKI SESTAVKI.
LJUBLJANA, ZALOŽBA SOPHIA.**

Habermasovo delo *Med naturalizmom in religijo* je nastalo najkasneje v Habermasovem opusu. Prevedel jo je dr. Božidar Debenjak, ki je na koncu opisal tudi nekatere svoje rešitve pri izbiranju ustreznih slovenskih sopomenk. Knjiga ima tri dele, 11 poglavij in imensko kazalo. Prvi del se nanaša na tematike Intersubjektivnega ustroja duha, vodenege od norm, drugi del na Religijski pluralizem in državljansko solidarnost, tretje del na Naturalizem in religijo. Navedeno delo pomeni avtorefleksijo Habermasovih dosedanjih razmišljanj o postmoderni družbi in obenem njegovo lastno avtorefleksijo. Habermas navaja več motivov za nastanek tega dela. Prva okoliščina je bila, da se Habermas rodil s pohabljeno zgornjo ustnico, ki so mu jo morali operirati. Drugo naključje je bilo l. 1945, v katerem je doživel zlom nacistični režim, ki se je v Nemčiji zdel trden. To je razlog, da tematizira probleme jezika in komunikacije.

V tem delu Habermas zajema duh dobe, za katero je značilno širjenje naturalističnih podob sveta (npr. razvoj biogenetike in robotike) in naraščajoči politični vpliv verskih ortodoksij. Naturalizem je sodobni mehanicizem, kar pomeni, da absolutizira obstoj naravnih zakonov. Eksperimentira na račun človeka in pomeni njegovo samoinstrumentaliziranje. S filozofskega vidika gre za novo obliko scientizma, ki zanika možno sintezo med verovanjem in znanstvenim znanjem. Tako na strani naturalizma kot na strani religije Habermas išče ravnotežje med obema skrajnostima, ki sta ekskomunicirani. Tretjo možnost vidi avtor v upoštevanju intersubjektivnega ustroja duha in v normativnem značaju njegovih operacij. Evropa se iz revitalizacije različnih religioznih izročil zaradi prevladovanja razsvetljenjskega duha, ki ga na drugih kontinentih ni bilo, zdi izvzeta. Videti je tudi, da kritika razsvetljenstva znotraj frankfurtske šole ni bila tako učinkovita, da bi se stanje duha kaj bistveno spremenilo. Zato je mogoče Habermasov zadnji razmislek v tej knjigi razumeti kot nadaljevanje kritike instrumentaliziranega in tehniziranega uma. V Evropi politična kultura polarizira sekularno in sakralno npr. pri vprašanju splava in evtanazije.

Neoliberalni etos terja ponovni premislek legitimnega odnosa med vero in vedenjem. V postmoderni družbi živijo verniki in ateisti drug ob drugem, ne pa drug z drugim. Habermas vidi večji problem na strani ateistov, ki jih imenuje amuzikalni kot na strani religioznih. Verniki so se navadili, da živijo v sekularni, demokratično pluralni družbi, ateisti pa ne razumejo, da je religija, ki bi že zaradi streznitve od njenega opija za ljudstvo morala biti mrtva, še obstaja. Med vernimi in nevernimi ni pravega dialoga, ker neverni ne prevajajo religioznega jezika v svoj jezik.

Stroka racionalno odpravlja politični dialog oz. komunikativno racionalnost. Habermas predlaga, da bi bilo treba oslabiti ateistične pozicije, da bi se ta lahko soočila z drugimi religioznimi idejami, tudi s krščanskimi. Šele na tej osnovi bi lahko iskali primernost pravnega okvira za pluralizem. Pri nas in v svetu opazimo, da v kriznih primerih vedno znova zdrknemo v bipolarnost z izgubo dialoga. Očitno je možno preseči absolutizem laičnosti le tako, da drugače misleči razumemo drug drugega. Na položaj krščanstva in katolištva pa Habermas ne gleda fundamentalistično kot Žižek, ki meni, da le ateisti lahko ponudi rešitve svetu. Kristjan se lahko z njim delno strinja, ker ve, da ni zgolj s tega sveta, vendar živi tudi za ta skupni svet. Habermas meni, da je krščanstvo sprejelo pluralizem in zato pričakuje, da bo dobilo svoje mesto v sicer sekularizirani družbi. Vera ni več omejena le na privatno

sfero, ker verniki želijo aktivno participirati pri oblikovanju javnega kritičnega prostora. Vzorčni primer je dialog o uvedbi verskega pouka v javnih šolah. Obveznost tega predmeta bi pomenila prekoračitev meja poseganja v družbeno delovanje. Tudi v Sloveniji vela načelo, da katehetski pouk ne sodi v javno šolo. Šele to pomeni spoštovanje drugače mislečih. V Avstriji se financira za pripadnike budizma njihov lastni pouk. Za vsako religijo je ključna razpetost med bližino in distanco do sveta. V svetu, a ne od sveta je vodilo krščanskega delovanja imanence v transcendenci. Država naj omogoča sožitje in medsebojno spoštovanje med vernimi in nevernimi državljani znotraj demokratičnega reda. Učenje drug od drugega pomeni predelavo odtujenih vsebin. Religiozna sporočila dajejo zavest o nedosežnem, medtem ko je za nereliozna sporočila možno vse, četudi 'proti metodi' (Feyerabendov izraz). Habermas očitno priznava človeka tudi kot religiozno bitje, saj postmetafizično mišljenje ne more razumeti sebe, če se ne oblikuje tudi na religioznih izročilih.

Prispevki v tej knjigi so oblikovani na osnovi teh spraševanj. Prvi del knjige je usmerjen k oblikovanju teorije duha. Drugi del teži k oblikovanju normativne teorije pravne države. V tretjem delu prevladujejo epistemske teme in pojasnjujejo vlogo postmetafizičnega mišljenja pri povezovanju naturalizma in religije. Zadnje tri prispevke usmerja Habermas k politični teoriji in iskanju poti k pacifistični družbi. Seveda pa vprašanje medkulturnega dialoga med verniki in ateisti takoj sproži odprto vprašanje medreligioznega dialoga, ki v tej knjigi ni tematizirano, terja pa v sožitveni ali v razcepljeni praksi določene praktične odgovore.

Habermasovo delo *Med naturalizmom in religijo. Filozofski sestavki* omogoča bralcu poglobljen razmislek o aktualnem dogajanju družbe v 21. stoletju. Ker tudi v Sloveniji velja načelo ločitve cerkve in države, je pomembno vedeti, kako to vprašanje rešujejo v drugih evropskih državah in v Evropi glede na svetovne razmere. Na osnovi Habermasovega diskurza si zastavljamo vprašanja, ki nastajajo v našem političnem prostoru in glede na stanje politične kulture in skušamo nanje odgovoriti. Zato je knjiga vredna kritičnega branja.

